

Рассматриваются адаптационные возможности лица, осужденного к лишению свободы, которые связаны со структурными компонентами личности. Представлены результаты анализа представлений о понятии идентичность, рассматриваемая как категория адаптационного ресурса личности.

Ключевые слова: адаптация, идентичность, личностная идентичность, социальная идентичность, адаптационный ресурс.

УДК 343.95

В'ячеслав В'ячеславович ГЛАДКИЙ,

аспірант Навчально-наукового інституту
права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2499-0937>

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ РИСИ ЗЛОЧИНЦЯ

Критично аналізуються особливості особистості злочинця та його морально-психологічних ознак. Автор, вказуючи на здатність психіки людини змінюватись, робить спробу оптимізувати методику дослідження структури морально-психологічних рис злочинця у залежності від різних юридично значимих етапів його буття.

Ключові слова: злочинець, моральні риси, особа, особистість, психологічні риси.

Особистість людини є однією з найбільш актуальних проблем кримінології та юридичної психології, в межах яких належне дослідження особистості дозволяє пояснювати девіантну та віктимну поведінку людини та груп людей, прогнозувати цю поведінку з метою розробки адекватних законних заходів профілактичного впливу на осередки порушення кримінально-правового законодавства. Зокрема, вказане сприяє вирішенню різних соціально-правових парадоксів, приміром, таких як поширення панування корупції в Україні з 2014 р., а також активна роль в поширенні корупції українського суспільства, котре на масових протестах 2013 р. широко виступало проти відповідного феномена [1, с. 124–126; 2, с. 4002]. При цьому слід частково погодитись з російським вченим П. П. Орловим, котрий наголошує на тому, що будь-яка особистість унікальна, відтак, «злочинне діяння, вчинене особою, є актом свідомої волі людської діяльності. Ця воля обумовлена соціальними ролями, сутністю й особливостями особи, що обирає конкретну форму своєї поведінки».

Зважаючи на це, вчений доходить думки, що особистість злочинця можна охарактеризувати як «певну модель, соціальний та психологічний портрет, котрий володіє специфічними рисами» [3, с. 124]. З приводу викладеного слід зробити наступні зауваження:

(1) хоча будь-яка особистість унікальна, її унікальність є умовною, адже є обмеженою стереотипними рисами людини. У цьому сенсі унікальність особистості – це результат комбінації життєвого досвіду особи, що був накладений на т. зв. «біологічний фундамент індивіда», який закладається в утробний та після утробний періоди існування індивіда й характеризується тими чи іншими особливостями психофізіологічного здоров'я індивіда. Між тим, слід мати на увазі, що життєвий досвід будь-якого індивіда корегується вказаним його «фундаментом», а сам цей досвід спроможний справляти безпосередній вплив на ті чи інші особливості психофізіологічного здоров'я індивіда;

(2) унікальність особистості не дозволяє автоматично дійти думки про те, що протиправні діяння, вчинювані індивідом є актами свідомої волі. Між тим, окреслена унікальність може свідчити про те, що ті чи інші злочини вчиняються різними індивідами як за однаковими чи схожими (тотожними), так і за різними мотивами та метою. Наприклад, два індивіди можуть надавати незаконні послуги з посередництва у корупційних відносинах, керуючись корисливим мотивом, однак, Особа 1 буде вчиняти відповідний злочинний акт для того, щоби підвищити власний авторитет і довіру до себе в певних бажаних для неї колах, а Особа 2 – з тим, щоби отримати оплату за посередницькі послуги;

(3) хоча злочинне діяння, вчинене особою, є актом свідомої волі людської діяльності, адже злочин може вчинити лише осудна особа [див., напр.: 4, с. 296–297], слід мати на увазі, що суспільно небезпечні діяння можуть вчинятись загалом поза межами свідомої волі індивіда.

З викладеного випливає, що належне дослідження особистості (загалом та особистості злочинця, зокрема) неможливе без критичного аналізу структури морально-психологічних ознак особистості. Вказане поясним тим, що вивчення означеної структури передбачає розкриття мотиваційної сфери та психологічних характеристик особистості, а також її ціннісно-нормативних характеристик свідомості. У цьому контексті зауважимо, що концепт структури морально-психологічних ознак особистості злочинця вже активно розроблявся у радянський період становлення української кримінології [див., напр.: 5, с. 114, 115]. Схожі підходи до розуміння концептуального наповнення структури морально-психологічних рис злочинця мають місце також

і в сучасній українській кримінології [див., напр.: 6, с. 93; 7, с. 484, 485]. Приймаючи до уваги усталені підходи до розуміння означеної структури рис злочинця, можемо дійти думки, що вказані орієнтири пізнання особистості злочинця можуть належним чином сприяти не лише осмисленню девіантної особи, але й більш повно зрозуміти психологію злочинного світу, тенденції поширення злочинного світу на законослухняне суспільство та протидію цим процесам. Однак, використання з цією метою структури морально-психологічних ознак особистості злочинця не буде результативним, якщо не приймати до уваги гнучкість психіки особи (це стосується також і злочинців, незважаючи на те, що їх психіка, як правило, характеризується високим рівнем ригідності).

З огляду на вказане вбачається доцільність у проміжному (риси особистості на певному етапі) та загальному (риси злочинця на всіх етапах загалом) методах встановлення відповідних рис особистості злочинця. При цьому, зважаючи на те, що фахівці не завжди мають фактичну змогу дослідити вказану структуру рис на всіх етапах буття особистості, вважаємо, що означене дослідження змінюваності морально-психологічних рис злочинця повинно здійснюватися в межах наступних напрямків: (1) встановлення структури гіпотетичних морально-психологічних рис злочинця, що охоплює такі етапи змінюваності цих рис: (а) етап до вчинення злочину; (б) етап, що охоплено моментом виникнення кримінально-правових відносин з державою (момент вчинення злочину); (в) етап з моменту виникнення кримінально-правових відносин з державою до моменту «контакту» з правоохоронним органом; (2) встановлення структури морально-психологічних рис злочинця, що охоплює такі етапи змінюваності вказаних рис: (а) етап з моменту «контакту» особи із правоохоронним органом до моменту його викриття; (б) етап з моменту викриття злочинця до винесення обвинувального вироку; (в) етап перебування у стані караності; (г) постпенітенціарний етап.

Список бібліографічних посилань

1. Гладкий В. В. Сутність та значення феномену корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 124–132. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.2592077>.
2. Hladky V. The Manifestation of Corruption in Eastern Europe. *Path of Science*. 2018. Vol. 4, No. 1 (30). P. 4001–4012. DOI: <https://doi.org/10.22178/pos.30-5>.
3. Орлов П. П. Личность преступника совершающего преступления в сфере земельных отношений. *Закон и право*. 2018. № 8. С. 124–128. DOI: <https://doi.org/10.24411/2073-3313-2018-10118>.

4. Гладкий В. В. Критерії осудності суб'єкта корупційного злочину у світлі норм Кримінального кодексу України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 295–298. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1211541>.

5. Криминология : учеб. / под ред. В. И. Звирбуль, Н. Ф. Кузнецовой, Г. М. Миньковского. М. : Юрид. лит., 1979. 304 с.

6. Бандурка І. О. Кримінологічна характеристика особистості неповнолітнього злочинця. *Наше право*. 2014. №6. С. 92–100.

7. Бойсан М. Я. Криминологічна характеристика особистості неповнолітніх, що зловживають наркотичними засобами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 855 (12). С. 481–486.

Одержано 15.03.2019

Критически анализируются особенности личности преступника и его морально-психологических признаков. Автор, указывая на способность психики человека к изменению, пытается оптимизировать методику исследования структуры морально-психологических черт преступника в зависимости от различных юридически значимых этапов его бытия.

Ключевые слова: *лицо, личность, нравственные черты, преступник, психологические черты.*

УДК [159.9:343.83](477)

Максим Віталійович ГРИЩЕНКО,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник відділення соціально-психологічної служби Державної установи «Хролівський виправний центр (№ 140)»

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Проведений аналіз досліджень показав, що можливість одновимірного опису феномена професійної самореалізації, зведення її до одного способу розуміння викликає утруднення, пов'язані з багатозначністю й суперечністю цього конструкта. У найзагальнішому вигляді самореалізація трактується як процес реалізації себе – здійснення самого себе в житті та повсякденній діяльності, пошук і затвердження свого особистісного шляху в цьому світі, своїх цінностей і сенсу свого існування в кожен даний момент часу. Успішність самореалізації залежить від дії зовнішніх та внутрішніх чинників